

**Benkő Loránd
(1921–2011)**

Benkő Loránd akadémikus halálával csaknem hetven évet átfogó tevékeny tudós életpálya vált visszavonhatatlanul a magyar nyelvtudomány-történet részévé. Munkásságának főbb állomásait, életművének tanújeleit bibliográfiák, lexikonok és méltatások sora örökíti meg. Életútjával kapcsolatos személyes megnyilatkozása olvasható abban az átfogó beszélgetésben, amelyet Kiss Jenő folytatott vele 2001-ben (*L. Nyelv és tudomány – anyanyelv és nyelvtudomány* I–III. Szerk. Hajdú Mihály –

Kiss Jenő. Budapest, 2003. ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, 421–47). Ezeket áttekintve, elolvasva nyilvánvaló – akár a kívülálló számára is – Benkő Loránd kutatói, tanári, emberi személyiségének számos kiemelkedő vonása és ezekből következőleg távozásának megrendítő ereje. Azok számára azonban, akik személyesen ismerhették, ezekhez az adalékokhoz egy sor szubjektív benyomás és emlék is kapcsolódik, amelyek azzal, hogy már nem lehet közöttünk, egyre becsebbé válnak.

Közismert, már-már legendás volt Benkő tanár úr munkaszeretete és munkabírása és az a képessége, ahogyan idejével gazdálkodni tudott. Ennek is része volt abban, hogy a tanítás, az egyéni kutatómunka és a *Magyar Nyelv* szerkesztése mellett elláthatott egy sor tudományszervezési feladatot, egyetemi és akadémiai tisztséget, társadalmi megbízatást, és mindezek mellett irányította *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárának*, majd a szótár német változatának (*Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen*) munkálatait, valamint *A magyar nyelv történeti nyelvtana* ős- és ómagyar kort tárgyaló köteteinek elkészítését.

Nagy elődök után (vö. MNy. 2011: 6) folytatta a budapesti bölcsészkar egyik magyar nyelvtudományi tanszékének irányítását. Vezetése alatt a tanszék az utánpótlás-nevelés iskolájává és igazi tudományos műhellyé vált. Hallgatóit első tudományos próbálkozásaiktól kezdve önálló kutatásra és publikálásra ösztönözte; haladásukat figyelemmel kísérte, és az álláslehetőségek tekintetében mindig is szűkös esztendőknél nagyon sokat tett azért, hogy végzős tanítványai továbbra is a magyar nyelvtudomány kötelékében maradhassanak.

Bár a tanszék akkori oktatási és kutatási profilját elsősorban a magyar nyelvtörténet határozta meg, a speciális kollégiumok tematikus választéka ennél jóval szélesebb volt, és kiváló külső előadók is rendszeresen tartottak ott órákat. Ezekre a kurzusokra a tanszék oktatói is – és nemcsak a legfiatalabbak – gyakran eljártak, és az ilyen órák jóval a PhD-képzés megindulás előtt a rendszeres továbbképzés informális alkalmává váltak. Nem egy készülő monográfia vagy egyetemi tankönyv előmunkálatainak lehettek részesei azok, akik az órákat látogatták. Az oktatásnak ez a nyitott formája az 1970/80-as években még korántsem volt általános. Mindenesetre, a 90-es évek elején nagy lendülettel meginduló bölcsészkar tantervi reformok idején (amelyek már nagyrészt Benkő tanár úr nyugdíjba vonulása után bontakoztak ki) a magyar nyelvészeti oktatásban nem okozott gondot sem a bővülő kurzuskínálat biztosítása, sem a PhD-képzés tantervének és módszereinek kialakítása.

A tanszéki műhelymunka legfőbb színterei mégis azok a kutatócsoportok voltak, amelyekben a tanszék munkatársai az MTA Nyelvtudományi Intézete kutatóival együtt vettek részt az etimológiai szótárak, majd a történeti nyelvtan elkészítésében. Itt minden résztvevőre éveken át tartó folyamatos és fegyelmezett munka várt. Azokban az években, amikor a csapatmunka, illetőleg a más intézményekkel való együttműködés a bölcsészkarok tanszékein még nem volt megszokott, az ilyen munkaközösségek megszervezése és együtt tartása, illetőleg együtt maradása számos tényezőn múlhatott. A Benkő Loránd vezette vállalkozásoknak mindegyike célhoz ért, és a sikeres befejezés mérhetetlenül sok tovább hasznosítható tapasztalattal járt, és előrelépést hozott a kutatócsoport tagjainak egyéni pályáján is.

Benkő Loránd mai elterjedt szóval közszereplő volt; tevékenységét minden helyzetben a felelősségtudat és a korrekt udvariasság jellemezte. Ezekhez kiváló arányérzék és igen jó diplomáciai készségek társultak. De nem volt úgynevezett társasági ember, alakjához jobban köthető a komoly vagy éppen a szigorú, mint a kedélyes jelző. Egy-egy tanszéki nyelvjárásgyűjtés alkalmával azonban nemcsak hatalmas tárgyi tudását tapasztalhattuk, és erős kötődését ahhoz, amit a haza szó jelent, hanem humorát, ugratásra, csínyekre való hajlandóságát is.

Személyiségének bensőséges vonásait a nyilvánosság legjobban talán mégis abban érzékelhette, ahogyan elődeiről, mestereiről és pályatársairól szólt: köszöntötte vagy búcsúztatta őket, illetőleg emlékezett rájuk. Utolsó, nyomtatásban megjelent kötete (*Magyar nyelvtudósok a 20. században. Méltatások, emlékezések*. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010) is ilyen tárgyú írásokat tartalmaz, válogatást az ebben a tekintetben is igen gazdag életműből. Az írások kötetbe foglalásának célja bizonyára a tudománytörténeti kutatások ösztönzése volt. Az a megjelenítő erő azonban, amellyel Benkő Loránd a kötetben szereplő tizenöt tudós alakját előhívja a múltból, mély és igaz érzésekről és a tudomány teremtette emberi kapcsolatoknak az idővel dacoló erejéről tanúskodik. Gondoljunk erre, miközben emlékét őrizzük!

Zsilinszky Éva

nyugalmazott egyetemi docens
ELTE BTK